

Dr. Szánthó Miklós, az Alapjogokért Központ igazgatója

A magyar szisztéma a szintén vegyes német rendszer példáját követi

Ismét elővette az ellenzék, illetve a hozzá köthető médiumok, hogy a 2010 után kialakított választási rendszer aránytalan, a Fidesz–KDNP-nek kedvez, csökkentve a kormányváltásra készülő erők győzelmi esélyeit. Dr. Szánthó Miklós, az Alapjogokért Központ igazgatója úgy véli, „bár a választási rendszereket szokás kategorizálni, de tisztán sem többségi, sem arányos rendszer nem létezik, és a vegyesek között is óriási a szórás: ahány ország, annyi választási rendszer.”

Mi a véleménye arról, hogy az egyfordulós rendszer az ellenzék szerint antidemokratikus?

– Utoljára 1980-ban tartottak Magyarországon tisztán arányos választási rendszeren alapuló voksolást. 1990 óta a magyar választási rendszer nem arányos, hanem – német mintára – vegyes választási rendszerként működik. Ez azt jelenti, hogy egyszerre van jelen benne a többségi (egyéni választókerületi) és az arányos (pártlistás) elem. Ez az alapvonása a rendszernek az új szabályozás bevezetése után sem változott, részletszabályok persze igen. Hozzáteszem, hogy a korábbi rendszer valóban szélsőségesen aránytalanító elemét éppen az új szabályozás küszöbölte ki: a korábbi egyéni választókerületi beosztást egy 1989-es minisztertanácsi rendelet szabályozta, a népességmozgások miatt azonban 2006-2010-re olyan helyzet alakult ki, hogy egyes választókerületekben háromszor annyian laktak, mint a legkisebbekben. Így végső soron volt olyan választópolgár, akinek szavazata harmadannyit ért, mint egy másik választókerületben élőé. Az új beosztás arányosította a körzeteket és azt is előírja, hogy 15%-ot meghaladó különbség esetén felül kell vizsgálni a határokat. De

visszatérve az alapokhoz: a vegyes választási rendszer megpróbálja ötvözni a tisztán arányos (pártlistás) és tisztán többségi (egyéni választókerületeket tartalmazó) rendszerek előnyeit. Mert az arányos rendszerek, bár biztos képviselőt juttatják a kis pártokat is, rendkívül nehézé teszik egy párt vagy politikai tömb számára az abszolút parlamenti többség elérését, így a kormányváltások és előrehozott választások folyamatossá válhatnak (például Olaszországban). A többségi rendszerekben (pl. USA, Egyesült Királyság) biztosított a stabil kormánytöbbség, ugyanakkor nem hogy a kicsi, de még a közepes pártok is csak nagyon nehezen jutnak egy-egy képviselői helyhez. A vegyes rendszerek – melyeknek szintén sok altípusa van – megpróbálják biztosítani, hogy kormányzóképes, stabil kormánytöbbség jöhessen létre egy-egy választás után, ugyanakkor képviselőt juttatják a kisebb pártokat is. Teszik ezt úgy, hogy a népszerű pártok általában több egyéni választókerületet nyernek meg, viszont a listás voksolás miatt a kis pártok is képviselőt juttatnak. A magyar rendszer 1990 óta ezt az elvet alkalmazza, tehát ebből a szempontból nézve valóban súlyosan aránytalan immáron 27 éve, de éppen a kormányzóképeség megteremtése érdekében. A részletszabályok persze változtak. A korábbi rendszerben, mely alapján még a 2010-es választásokat tartották, három „csatornán” lehetett mandátumot szerezni: egyéni körzetből, illetve megyei és országos pártlistáról. A választások kétfordulósak voltak: a választópolgárok az első fordulóban egyéni jelöltre és megyei pártlistákra szavazhattak, a másodikban pedig az „állva maradt” egyéni jelöltekre. Egyéni körzetből a mandátumok 46%-át, pártlistáról pedig 54%-át lehetett megszerezni, az országos lista azonban valójában egy virtuális lista volt, arra szavazni nem lehetett, csak a töredékszavazatokat „szívta fel”. Az új rendszerben már csak egyéni körzetből és országos listáról lehet mandátumot szerezni, utóbbira azonban már szavazni is lehet, a területi listák viszont megszűntek. A mandátumeloszlás némileg megváltozott, hiszen most már a képviselői helyek 53%-át lehet megszerezni egyéniből és 47%-át listáról. Ebből a szempontból a rendszer némileg valóban aránytalanabbá vált, de csak csekély mértékben. Ezen felül módosulás még, hogy két forduló helyett már csak egy van, így immáron nem lehetséges, hogy a pártok a két forduló között háttéralkukat kössenek, hanem már az első előtt nyílt kártyákkal kell játszaniuk – éppen ez az „őszinteségi elem” az, ami most komoly fejfájást okoz a baloldálnak. Mindehhez persze még számos egyéb újítás is társul – kevesebb ajánlás szükséges az egyéni induláshoz, határon túli magyarok is szavazhatnak – de a rendszer lényegi eleme, vagyis az, hogy aránytalan mivoltánál fogva annak a politikai tömbnek kedvez, mely a legnépszerűbb, változatlan a korábbi és az új választási szisztémában is.

A „győzteskompenzáció” torzítja-e a rendszert?

– A győzteskompenzáció valóban torzítja a rendszert, azonban nem kevésbé, mint tette azt a korábbi szabályozás összességében. Győzteskompenzáció alatt ugye azt értjük a mostani új szabályozás alapján, hogy az egyéni választókerületben a mandátumszerzéshez szükséges voksokon felüli összes szavazat felkerül az országos listára. Ez eddig csak az egyéniben mandátumot nem szerző jelöltek töredékszavazataival volt így. Tehát ha a korábbi rendszerben az első helyen végző „A” jelölt kapott 30 ezer szavazatot, a második „B” jelölt pedig 25 ezret, akkor „A” jelölt megnyerte az egyéni mandátumot, a „B” jelöltre leadott 25 ezer szavazat pedig továbbvándorolt a fentiekben említett virtuális országos listára, ahol mandátumot eredményezhetett. Az új rendszerben a fenti eredmények alapján „B” jelölt 25 ezer szavazata szintén felkerül az őt indító párt országos listájára, viszont mivel a győzelemhez matematikailag ezek alapján 25 ezer és 1 voks szükséges, az „A” jelöltre leadott 30 ezer szavazatból 4999 „felesleges”, ezért az szintén töredék-szavazatként hasznosul, ezért az is felkerül az „A” jelöltet indító párt országos listájára, ahol szintén hozzájárulhat az onnan történő mandátumszerzéshez. Azaz egyetlen szavazat sem „vész el”. A bonyolultnak tűnő új elem lényege, hogy az valójában „csak” helyettesíti, kiváltja a korábbi megyei listák torzító hatását: azok ugyanis a '90-es években lezajló pártkoncentráció miatt a nagy, népszerű pártokat túlkompensáló elemmé váltak, azaz ugyanúgy a győzteseket favorizálták. Most azonban ezen megyei listák már nincsenek jelen a rendszerben, így ha nem lenne győzteskompenzáció, akkor az egyéni, többségi ág fent említett erősödése „elenyészett” volna. A jogalkotónak azonban kifejezett szándéka volt, hogy a többségi ág csekély mértékben erősödjön, ezért a területi listák torzító hatását ezzel a győzteskompenzációval „pótolták”. A lényeg itt is az, mint az aránytalanság „vádjánál”: a kritikusok egy olyan elemet állítanak be újdonságként, ami valójában az előző rendszernek is része volt és akkoriban senkinek semmi baja nem volt ezzel.

Egyedülálló a hazai választási rendszer az unióban?

– Természetesen nem, azonban azt is látni kell, hogy bár a választási rendszereket szokás kategorizálni, de tisztán sem többségi, sem arányos rendszer nem létezik, és a vegyesek között is óriási a szórás: ahány ország, annyi választási rendszer. Például listás rendszerekben a küszöb megléte önmagában is torzító hatású, szintúgy a sok helyütt, például Olasz- vagy Görögországban, az első helyen végzett pártnak járó automatikus pluszmandátumok kiosztása. A magyar szisztéma megalkotásakor a rendszerváltás során a német megoldást vették alapul,

számos helyen persze országunkra „szabva” azt. Alapvetően a német modell is vegyes rendszer, listás és egyéni ágon alapul, de hasonló a skót vagy a walesi nemzeti parlament tagjainak választása során alkalmazott eljárás is.

Hogyan vélekedik arról, hogy az ellenzék szerint illegitim a levélszavazat intézménye és csalni lehet vele?

– Mindent elmond a hazai balliberálisokról és emberi jogi fundamentalistákról, hogy Trianon tragédiájának árnyékában a levélben történő szavazás ürügyén megint sikerül még egyet belerúgni határon túli honfitársainkba. Bármilyen intézkedésről legyen szó, ami a határon túliaknak valamilyen pluszjuttatást biztosít, az az első reakció a hazai „értelmiség” részéről, hogy „nekik az miért jár?”. Az Alaptörvény által az elszakított országrészekben élők számára biztosított választójog eszköz a nemzet határokon átvéelő újraegyesítéséhez. Ez jogi értelemben annyit jelent, hogy az a magyar állampolgár, akinek nincs magyarországi lakóhelye, az országgyűlési választásokon szavazati joggal rendelkezik, de csak „egy szavazata” van, pártlistákra szavazhat, méghozzá levélben. Az a magyar állampolgár viszont, aki rendelkezik magyarországi lakóhellyel, két szavazatot adhat le, szavazhat pártlistára és egyéni jelöltre is, de csak személyesen: ez érvényes azokra, akik a szavazás napján aktuálisan valamilyen okból külföldön tartózkodnak és azokra is, akik belföldön. A „külföldön dolgozó magyarok” és a „határon túliak” között tehát az alapvető különbség a lakóhely megléte: előbbiek jellemzően megtartották azt, míg utóbbiaknak értelemszerűen nincs. Tehát a „londoni magyar” ugyanúgy szavazhat, ahogy a korábbiakban is: a szavazás napján elmegy személyesen a külképviseletre vagy hazajön szavazni. Különösen érdekesnek tartom, hogy azok, akik most elégtelennek tartják a külföldi magyarokra vonatkozó szabályokat, azokat nem zavarta, hogy 1990-től egészen uniós csatlakozásunkig országgyűlési választáson csak az szavazhatott, aki a szavazás napján belföldön tartózkodott: tehát 14 évig még a turistáskodó magyarok is ki voltak abból zárva. Mióta bevezették a külképviseleti szavazás intézményét, egészen 2014-ig azzal sem merült fel kifogás, csak mikor a határon túliak is szavazati joghoz jutottak. Jogi szempontból a másik probléma azzal a követeléssel, hogy a „külföldön dolgozók” is szavazhassanak levélben, a következő: ha valóban nem akarunk különbséget tenni és figyelembe vesszük azt, hogy egy államnak nem kötelessége és nem is joga azt megfigyelni, hogy állampolgárai éppen a világ mely pontján tartózkodnak a szavazás napján, csak egy megoldás jöhet szóba. Ez pedig az, hogy valamennyi, lakóhellyel rendelkező magyar állampolgárnak – nyaraljon az a szavazás napján Honoluluban, dolgozzon Stuttgartban vagy

töltse a szabadságát Balatonakarattyán – biztosítjuk azt a lehetőséget, hogy levélben szavazhasson. Ez viszont nyilvánvalóan túlterhelné a választási adminisztrációt, lassítaná a szavazatösszesítést és nem mellesleg súlyos visszaélésekre adna lehetőséget. Aki pedig az elektronikus szavazás lehetőségét veti fel, ne tegye: több külföldi példa is bizonyítja, hogy az online szavazatleadás lehetősége sokkal könnyebben meghackelhetővé tesz egy választási rendszert, mint a hagyományos voksleadás, és nem utolsósorban sokkal inkább sérülhet a szavazás titkossága is. Hozzáteszem, a külföldön dolgozó magyaroknak most is van lehetőségük levélben szavazni: ehhez mindösszesen annyit kell tenniük, hogy egyébként összhangban a jogszabályi előírásokkal, leadják magyarországi lakóhelyüket és regisztrálnak a határon túliak névjegyzékébe.

Medveczky Attila